
РОЗДІЛ VII. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 347.73:336.22

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.68>

«ОПТИМІЗАЦІЯ ОПОДАТКУВАННЯ» ТА ЙОГО ВІДМІННІСТЬ ВІД «ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ»

Бишовець Ю.П.,
аспірант кафедри права,
ПВНЗ «Європейський університет»
ORCID: 0009-0000-5234-4049

Бишовець Ю.П. «Оптимізація оподаткування» та його відмінність від «податкового планування».

У статті з'ясовано зміст та зв'язок понять «оптимізація оподаткування» та «податкове планування». Визначено критерії розмежування зазначених понять. Встановлено, що податкове планування є багатоетапним процесом, який включає в себе як стратегічне прогнозування, так і ретельну організацію податкових зобов'язань на кожному рівні ведення бізнесу. Основна мета цього процесу полягає у спроможності формування структури та форми бізнесу таким чином, щоб вони були оптимальними з точки зору оподаткування. Податкове планування, насамперед, визначає вибір стратегії діяльності суб'єкта господарювання. Податкове планування визначено як важливий елемент стратегічного управління компанією, спрямований на довгострокове та комплексне управління податковими зобов'язаннями.

Оптимізація оподаткування є важливим процесом, спрямованим на адаптацію платника податків до особливостей чинної податкової системи для вибору найвигіднішого та найефективнішого режиму оподаткування. Цей процес не обмежується пасивним застосуванням податкових норм, а передбачає активне управління податковими зобов'язаннями в межах законодавчо допустимих прийомів, засобів і методів. Оптимізація оподаткування являє собою не тільки вміння вибрати найвигідніші умови із запропонованих законодавцем, а й здатність прогнозувати та адаптуватися до змін, які можуть вплинути на податкове навантаження в майбутньому. Оптимізація оподаткування як правовий інструмент для зниження сукупного податкового навантаження розглядається виключно в межах законних дій платника податків.

Відмінною особливістю оптимізації оподаткування порівняно з податковим плануванням

є її спрямованість на досягнення короткострокових і середньострокових цілей суб'єкта господарювання шляхом безпосереднього використання можливостей, що надаються податковим законодавством. Податкове планування, зі свого боку, являє собою елемент стратегічного управління, для досягнення довгострокових стратегічних цілей суб'єкта господарювання. Оптимізація оподаткування спрямована на розробку найбільш сприятливої моделі виконання суб'єктом господарювання податкових зобов'язань без зміни економічної суті господарських операцій. Такий підхід дає змогу платнику податків гнучко адаптуватися до змін податкового середовища, зберігаючи стійкість фінансових результатів і знижуючи витрати, пов'язані зі сплатою податків. Оптимізація оподаткування є не просто інструментом зниження податкового навантаження, а й важливим елементом податкового планування.

Ключові слова: податки, оподаткування, оптимізація оподаткування, податкове планування.

Byshovets Y. «Tax optimization» and its difference from «tax planning».

The article clarifies the content and relationship between the concepts of «tax optimization» and «tax planning». The criteria for distinguishing these concepts are determined.

It is established that tax planning is a multi-stage process which includes both strategic forecasting and careful organization of tax liabilities at each level of business. The main goal of this process is to be able to shape the structure and form of the business in such a way that they are optimal from the taxation point of view. Tax planning primarily determines the choice of a business entity's strategy. Tax planning is defined as an important element of a company's

strategic management aimed at long-term and comprehensive management of tax liabilities.

Tax optimization is an important process aimed at adapting the taxpayer to the peculiarities of the current tax system in order to choose the most profitable and efficient taxation regime. This process is not limited to the passive application of tax rules, but involves the active management of tax liabilities within the limits of legally permissible techniques, means and methods. Tax optimization is not only the ability to choose the most favorable conditions from those offered by the legislator, but also the ability to predict and adapt to changes that may affect the tax burden in the future. Tax optimization as a legal tool for reducing the total tax burden is considered exclusively within the framework of legal actions of the taxpayer.

A distinctive feature of tax optimization as compared to tax planning is its focus on achieving short- and medium-term goals of a business entity by directly using the opportunities provided by tax legislation. Tax planning, on the other hand, is an element of strategic management aimed at achieving the long-term strategic goals of a business entity. Tax optimization is aimed at developing the most favorable model for fulfilling tax obligations by a business entity without changing the economic substance of business transactions. This approach allows the taxpayer to flexibly adapt to changes in the tax environment, while maintaining the sustainability of financial results and reducing tax costs. Tax optimization is not just a tool for reducing the tax burden, but also an important element of tax planning.

Key words: taxes, taxation, tax optimization, tax planning.

Постановка проблеми. Важливим завданням науки фінансового права є формування відповідного понятійно-категорійного апарату даної галузі правових знань. Разом з тим, у багатьох наукових дослідженнях поняття «оптимізація оподаткування» не розкривається повною мірою, часто ототожнюється з правовими категоріями, які є вужчими або ширшими за змістом.

У контексті розкриття проблематики оптимізації оподаткування, дослідники і практики використовують широкий спектр суміжних правових понять, що позначають різні підходи до процесу, пов'язаного зі зниженням податкового навантаження суб'єкта господарювання усіма доступними, як законними, так і незаконними, способами. Серед них виділяють: «оптимізацію оподаткування (податкову оптимізацію)», «податкове планування», «мінімізацію податків», «ухилення від податків», «уникнення податків», «обхід податків» та ін. У зв'язку з чим постає необхідність в розмежуванні наведених понять.

Проблематикою оптимізації оподаткування та шляхів зменшення податкового навантаження займалися: С. Баранов, А. Височина, П. Говорова, Я. Греца, Ю. Гринчук, В. Карауш, Е. Ковтун, Н. Кучерявенко, С. Луговий, Т. Моряк, М. Нашкерська, В. Опарін, О. Осадча, Я. Самусевич, Дж. Сандерленд, В. Ткаченко, Е. Чупрова та ін. Однак незважаючи на велику кількість публікацій в цій сфері, україно мала робіт присвячено саме визначенню межі між «оптимізацією оподаткування» та «податковим плануванням».

Мета статті. У даному дослідженні автор ставить собі за мету визначити схожі та відмінні риси понять «оптимізація оподаткування» та «податкове планування».

Виклад основного матеріалу. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови під «оптимізацією» розуміють: 1. Надання чому-небудь оптимальних, найбільш сприятливих властивостей, співвідношень / покращання характеристик системи. 2. Визначення найбільшого або найменшого значення якої-небудь функції. 3. Процес визначення екстремуму функції за заданих обмежень [1, с. 851]. У розрізі нашого дослідження під «оптимізацією» слід розуміти надання чому-небудь оптимальних, найбільш сприятливих властивостей. Поняття «оптимізація» бере своє коріння з латинського слова «optimus», що перекладається як «кращий» або «найкращий». У контексті податкового права та управління фінансами, оптимізація є процесом вибору найефективнішого і найвигіднішого рішення з безлічі можливих варіантів. Цей процес передбачає приведення системи до стану, який забезпечує максимальну ефективність при дотриманні всіх правових та економічних обмежень. Оптимізація оподаткування, таким чином, є ключовим елементом стратегічного управління. Вона включає в себе здатність платника податків адаптувати свою економічну діяльність до умов існуючої податкової системи з метою зменшення податкового навантаження та підвищення чистого доходу після сплати податків. Оптимізація, як процес, потребує глибокого розуміння, як правових аспектів оподаткування, так і економічних механізмів, що впливають на фінансову діяльність підприємства.

У роботі «Податкове планування та основи податкової оптимізації» автори пропонують визначення податкової оптимізації як організаційних заходів суб'єкта економіки, що здійснюються з урахуванням норм чинного законодавства, пов'язані з вибором часу, місця, виду та діяльності, організацією договірних відносин, для збільшення грошових потоків компанії за рахунок зниження податкових платежів [2, с. 59]. Автори цього видання під податковою оптимізацією мають на увазі організацію діяльності суб'єкта економіки в такий спосіб, щоб

податкові зобов'язання були зведені до мінімально можливого рівня на законних підставах, при суворому дотриманні норм чинного законодавства, включно з податковим, кримінальним та іншими галузями права. Оптимізація передбачає, що платник податків не порушує правові норми, а діє винятково в межах наданих законом можливостей, що дає змогу уникнути або істотно зменшити випадки надлишкової сплати податків.

О.О. Осадча зазначає, що оптимізація оподаткування спільно з покращенням фінансово-господарського підприємства є метою податкового планування. Зі свого боку податкове планування є елементом системи фінансового планування підприємства, його систематичною діяльністю, спрямованою на вивчення і використання податкових методів, передбачених податковим законодавством [3, с. 126]. Аналогічної позиції дотримується С.О. Баранов [4]. Я.В. Греца відстоює позицію, згідно якої податкове планування є складовою економіко-правового планування діяльності платника податків, що передбачає систему заходів, спрямованих на забезпечення податкової оптимізації оподаткування, аналіз та прогнозування податкових наслідків здійснення господарських операцій, рівня податкового навантаження, з урахуванням вимог податкового законодавства та тенденцій податкової політики держави [5, с. 153]. Необхідно зазначити, що переважна більшість наукових поглядів щодо співвідношення податкової оптимізації та податкового планування тяжіють саме до такого підходу, який акцентує увагу на значенні оптимізації як мети, завдання або елемента податкового планування. Але, існують й інші точки зору. Так, Ю.С. Гринчук та В.Ю. Гринчук вважають, що податкове планування є основним інструментом оптимізації оподаткування суб'єкта господарювання [6, с. 48]. На нашу думку, такий підхід є неправильним, оскільки податкове планування являє собою по відношенню до податкової оптимізації ширшу категорію. При оптимізації, на відміну від планування, те що має бути оптимізовано вже повинно існувати. Також не можна їх і ототожнювати, оскільки оптимізація оподаткування є тільки одним із завдань податкового планування. При здійсненні податкового планування платник вирішує ряд інших важливих завдань: вибір зручнішої форми ведення обліку, складання звітності, спрощення процедур адміністрування податків, зменшення податкових ризиків тощо. Метою ж податкової оптимізації є зменшення податкового навантаження суб'єкта господарювання за рахунок:

- зниження розміру податкових платежів при збереженні запланованих фінансових результатів. Досягається за рахунок застосування пільг, відрахувань, використання амортизацій-

них механізмів або інших законодавчо передбачених способів зниження податкової бази;

- скорочення витрат при сплаті податків без зміни розміру самого податкового зобов'язання. У цьому випадку платник податків оптимізує витрати, пов'язані з виконанням податкових зобов'язань: на підготовку звітності, управління податковими ризиками, взаємодією з органами Державної податкової служби України тощо;

- відстрочки сплати податку при дотриманні встановлених законом строків. Підхід дає змогу поліпшити управління грошовими потоками та розподілити податкове навантаження в часі, що сприяє збереженню ліквідності суб'єкта господарювання та зниженню фінансових ризиків;

- уникнення переплати податків. Включає в себе точний розрахунок податкових зобов'язань, використання всіх доступних пільг і податкових відрахувань, а також уважне дотримання податкового законодавства для мінімізації помилок і некоректних нарахувань, які можуть призвести до переплат;

- спрощення порядку податкової звітності. Може включати перехід на спрощені податкові режими, скорочення обсягу звітності, автоматизацію процесів обліку та звітності, що знижує адміністративні витрати та ризики помилок у веденні звітності.

Важливо підкреслити, що будь-які дії, спрямовані на оптимізацію оподаткування, унеможливають виникнення несприятливих наслідків для платника податків, таких як донарахування, штрафи, пені або настання юридичної відповідальності. Податкова оптимізація є не тільки способом легального зниження податкових зобов'язань, а й важливим елементом стратегічного управління підприємством, елементом податкового планування, спрямованим на максимізацію фінансової стійкості та забезпечення довгострокового економічного зростання в умовах дотримання всіх правових вимог. Отже, податкова оптимізація розглядається нами як один з елементів системи податкового планування суб'єкта господарювання.

Що стосується податкового планування загалом, то воно являє собою цілеспрямовану діяльність платника податків, спрямовану на усвідомлену та вигідну для себе організацію податкових відносин. Податкове планування, з огляду на це, містить комплекс заходів, які дають змогу суб'єкту господарювання оптимізувати податкові зобов'язання в межах, установлених для нього Податковим кодексом України, прав та обов'язків.

Фахівці в галузі фінансового права наголошують, що податкове планування має бути максимально довгостроковим, оскільки багато бізнес-рішень, особливо пов'язаних із капіталовкладеннями, потребують значних витрат, і

будь-які зміни, прийняті без відповідного планування, часто призводять до серйозних фінансових втрат. Основа податкового планування лежить не тільки в глибокому вивченні чинного податкового законодавства та його моніторингу, а й у розумінні суті податкової та бюджетної політики, передбаченні подальших змін законодавства тощо. Тільки такий підхід сприяє сталому розвитку бізнесу та оптимізації податкового навантаження.

Податкове планування являє собою багаторівневу діяльність платника податків, спрямовану на прогнозування податкових наслідків та їх можливого впливу на бізнес, а також на пошук оптимальної моделі ведення комерційної діяльності. Процес податкового планування передбачає розв'язання завдань стратегічного характеру і потребує суворо індивідуального підходу до кожного суб'єкта господарювання. Важливо зазначити, що податкове планування складається з декількох взаємопов'язаних етапів, які, однак, не є строго лінійною послідовністю дій і не завжди гарантують зниження податкового навантаження, тобто оптимізацію оподаткування. Кожен етап вимагає гнучкого підходу і регулярного коригування залежно від мінливих економічних і правових чинників.

Перший етап податкового планування починається з моменту зародження ідеї про створення суб'єкта господарювання. На цьому етапі відбувається формулювання ключових цілей і завдань нового суб'єкта господарювання, визначається сфера його діяльності. Саме на цьому етапі формується загальне уявлення про податкову стратегію майбутнього бізнесу, яке стане основою для подальших кроків.

На другому етапі вирішується питання про вибір найбільш вигідного з погляду майбутнього податкового навантаження місця реєстрації та розташування суб'єкта господарювання. Водночас враховуються не тільки юрисдикції зі сприятливими податковими режимами, а й особливості оподаткування в межах країни. В Україні функціонує низка спеціальних економічних зон, на території яких діють пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних і фізичних осіб. Ба більше, у країні простежуються суттєві відмінності у ставках на рівні місцевого самоврядування (з податку на нерухомість, туристичного збору та ін.). Так, ставка туристичного збору встановлюється рішенням органу місцевого самоврядування за кожну добу тимчасового розміщення у місцях проживання (ночівлі) у розмірі до 0,5 % мінімальної заробітної плати – для внутрішнього туризму та до 5 % мінімальної заробітної плати – для в'їзного, що передбачено п.п. 268.5.1 п. 268.5 ст. 268 ПК України [7]. Під час вибору регіону необхід-

но враховувати особливості місцевого законодавства, встановлені ставки податків і зборів, тому що ця інформація матиме значний вплив на фінансову стійкість суб'єкта господарювання в подальшому.

Третій етап включає в себе вибір організаційно-правової форми на основі аналізу податкових режимів, передбачених чинним законодавством. Так, за Податковим кодексом України підприємці мають змогу визначитися із системою оподаткування під час відкриття або ведення бізнесу. І це загальна або спрощена (єдиний податок) система оподаткування. У єдиному податку існує 4 групи, кожна з яких має умови та обмеження. У порівнянні зі спрощеною системою перевага загальної зводиться до того, що податки сплачуються з прибутку, а не доходу, дозволені всі види діяльності за КВЕД (крім заборонених законом), не обмежена кількість працюючих осіб та обсягів доходу. Щодо звітності, то Податкова декларація про майновий стан та доходи подається 1 раз на рік і містить дані про ПДФО та ЄСВ «за себе» та Податковий розрахунок (по найманим працівникам) щоквартально протягом 40 днів після закінчення звітного кварталу [8]. Важливо зіставити можливі податкові зобов'язання, що виникають при різних формах ведення бізнесу, щоб обрати найоптимальніший варіант, який дасть змогу знизити податкове навантаження і збільшити рентабельність.

На четвертому етапі проводиться ретельний аналіз усіх наданих податковим законодавством пільг за кожним із податків. Це дає змогу виявити можливості для їх використання в комерційній діяльності та розробити план дій щодо реалізації цих пільг, який стане важливою частиною загальної податкової стратегії суб'єкта господарювання.

П'ятий етап спрямований на аналіз форм та видів правочинів, які плануються в ході комерційної діяльності, з метою мінімізації податкових платежів. На цьому етапі необхідно вибрати такі правочини, які дадуть змогу зменшити сукупні податкові зобов'язання і максимізувати прибуток.

Шостий етап пов'язаний з раціональним розміщенням активів і прибутку суб'єкта господарювання, з урахуванням не тільки передбачуваної прибутковості інвестицій, а й податків, які необхідно буде сплатити під час отримання цих доходів. На цьому етапі важливо оцінити потенційне податкове навантаження, щоб мінімізувати його вплив на загальний фінансовий результат.

Завершальний, сьомий етап, присвячений організації ефективного податкового обліку та контролю за своєчасністю і правильністю нарахування та сплати податків і зборів. Етап відіграє ключову роль у дотриманні податкової дис-

ципліни та запобіганні можливим податковим ризикам, пов'язаним із недоїмками або помилками в розрахунках.

Ефективне функціонування суб'єкта господарювання неможливе без якісної системи управління податковими зобов'язаннями, яка містить у собі як своєчасність їх виконання, так і організацію правильного прогнозування. Контроль і прогнозування податкових зобов'язань перед бюджетом, що виникають у процесі господарської діяльності, являють собою елемент податкового планування, що сприяє мінімізації податкових ризиків суб'єкта господарювання та забезпеченню його стабільної фінансової діяльності. Дослідження підтверджують, що правильне виконання податкових зобов'язань, повна та своєчасна сплата податків відіграє ключову роль в успішному веденні бізнесу. Це пов'язано з тим, що неправильне виконання податкових зобов'язань може призвести до виникнення втрат, штрафних санкцій і зниження загальної ділової репутації суб'єкта господарювання. В умовах систематичних змін податкового законодавства України елементом податкового планування стає коректна та своєчасна реакція на нові рішення, які запроваджує Уряд. Наступним елементом податкового планування є якісна організація обліку. Важливо розробити та впровадити грамотну облікову політику, яка враховуватиме особливості діяльності суб'єкта господарювання та вимоги сучасного податкового законодавства. Особливу увагу слід приділити точності ведення бухгалтерського та податкового обліку, оскільки навіть незначні методичні помилки можуть призвести до серйозних наслідків, включно з донарахуванням податків, застосуванням штрафних санкцій тощо.

Зважаючи на нестабільну податкову політику та мінливе податкове законодавство вітчизняні платники податків повинні систематично оновлювати свої знання та методику податкового обліку. Застосування застарілих або некоригованих методів може призвести до збільшення податкових зобов'язань, що, зі свого боку, порушує принципи законності та може вплинути на фінансові результати суб'єкта господарювання. Важливою вимогою є чітке оформлення первинних бухгалтерських документів, які видаються для розрахунку податків. Особливим аспектом роботи суб'єкта господарювання є правильна організація фінансових потоків з метою своєчасної сплати податків. Формування фінансових коштів для виплати податкових зобов'язань має бути ретельно сплановане та інтегроване в загальний процес фінансового управління. Такий підхід потребує створення системи, яка дасть змогу чітко прив'язувати податкові платежі до податкового календаря – встановлених законодавством строків сплати податків і зборів.

Отже, податкове планування є багатоетапним процесом, який включає в себе як стратегічне прогнозування, так і ретельну організацію податкових зобов'язань на кожному рівні ведення бізнесу. Основна мета цього процесу полягає у спроможності формування структури та форми бізнесу таким чином, щоб вони були оптимальними з точки зору оподаткування. Важливо, що ефективно податкове планування не обмежується лише оптимізацією оподаткування, а й передбачає комплексний аналіз та оцінку всієї господарської діяльності підприємства, включно з її напрямками та стратегіями розвитку. Податкове планування, насамперед, визначає вибір стратегії діяльності суб'єкта господарювання.

Процес управління податковими зобов'язаннями є автономною частиною загальної системи управління суб'єкта господарювання, і його успішна реалізація залежить від ефективності внутрішнього контролю, точності податкового обліку та дотримання всіх встановлених норм і строків. Організація виконання податкових зобов'язань має ґрунтуватися на використанні сучасних методів податкового планування та враховувати всі аспекти, пов'язані зі змінами в законодавстві, що зрештою забезпечить стабільність функціонування та довгострокову конкурентоспроможність суб'єкта господарювання.

Виходячи з переліченого вище, поняття податкового планування охоплює широкий спектр аспектів діяльності суб'єкта господарювання. Воно починається з етапу ідеї створення бізнесу та охоплює весь процес його функціонування, включаючи вибір найвигіднішого режиму оподаткування, управління податковими зобов'язаннями, і закінчується забезпеченням своєчасного виконання суб'єктом господарювання податкових обов'язків із дотримання строків сплати податків і зборів, подання звітності тощо. Таке широке охоплення зумовлює необхідність підходити до визначення податкового планування з комплексних позицій, уникаючи спрощених трактувань, що ототожнюють його з оптимізацією оподаткування.

Податкове планування, як показують дослідження, являє собою не тільки набір дій, спрямованих на скорочення податкового навантаження, а й складну аналітичну діяльність. Процес податкового планування включає в себе розробку моделі бізнесу, яка враховує всі доступні податкові режими та їх вплив на фінансові результати діяльності суб'єкта господарювання. Метою податкового планування є не просто оптимізації податкових зобов'язань, а сталий розвиток бізнесу та досягнення суб'єктом господарювання довгострокових стратегічних цілей, що реалізується на практиці, зокрема й оптимізацією податкового навантаження. Ба більше, податкове планування має передба-

чати організацію господарської діяльності, яка виключає будь-які ризики, пов'язані з порушенням податкового законодавства. Важливо не лише обрати оптимальний податковий режим, а й організувати бізнес-процеси так, щоб унеможливити випадки несвоєчасної сплати податків, недоплат, переплат чи помилок, що можуть призвести до фінансових санкцій або навіть до притягнення платника податків до юридичної відповідальності.

Ми розглядаємо податкове планування як важливий елемент стратегічного управління компанією, спрямований на довгострокове та комплексне управління податковими зобов'язаннями. Це не просто вибір найменш витратного режиму оподаткування, а системний процес, який включає прогнозування, аналіз і планування фінансових та юридичних наслідків обраної моделі бізнесу. У цьому контексті податкове планування виконує ключову роль у забезпеченні правової безпеки суб'єкта господарювання та зниженні податкових ризиків, що особливо важливо в умовах мінливого вітчизняного податкового законодавства.

Що стосується оптимізації оподаткування, то її можна розглядати як мистецтво вибору найкращого з можливих варіантів, який відповідає як законодавчим вимогам, так і економічним інтересам суб'єкта господарювання. Це не просто технічний процес вибору з безлічі альтернатив, а й стратегічне завдання, що вимагає системного підходу. Отже, оптимізація оподаткування являє собою не тільки вміння вибрати найвигідніші умови із запропонованих законодавцем, а й здатність прогнозувати та адаптуватися до змін, які можуть вплинути на податкове навантаження в майбутньому. У результаті успішної оптимізації суб'єкт господарювання може не тільки скоротити свої податкові зобов'язання, а й створити стійку фінансову базу для довгострокового розвитку, що, зі свого боку, сприяє підвищенню його конкурентоспроможності на ринку. Уміння обирати найкращий із можливих підходів і застосовувати його на практиці можна порівняти з тонким балансом між дотриманням закону та максимізацією економічної вигоди, що і становить суть ефективної оптимізації оподаткування.

Оптимізація оподаткування як правовий інструмент для зниження сукупного податкового навантаження має розглядатися виключно в межах законних дій платника податків. Тобто, це саме той випадок, коли дозволено все, що дозволено і те, що не заборонено. В першу чергу, при оптимізації в дію ідуть пільги, що надані законодавством прямо. Це відноситься до окремих галузей і видів діяльності, способів організацій бізнесу чи категорій громадян. Сюди відносять: застосування спрощеної системи оподатку-

вання, сплата ПДВ за пільговою ставкою, податкові послаблення для аграрного бізнесу. Але це лише методи, прямо передбачені державою. Взагалі оптимізація вимагає від творців творчого осмислення законодавства, непрямолінійних підходів, знання бухгалтерських норм та норм податкового законодавства [9]. Важливо підкреслити, що будь-які дії, спрямовані на зменшення податкового тягаря, які пов'язані з порушенням законодавства, не можуть розглядатися як оптимізація оподаткування і не підлягають правовому захисту.

Законодавче підґрунтя для оптимізації оподаткування передбачає обов'язкове дотримання всіх норм, що регулюють податкові зобов'язання. Йдеться про своєчасне та повне виконання всіх передбачених законом вимог щодо сплати податків. У цьому контексті платник податків повинен діяти в межах наданих йому законних можливостей, до яких ми відносимо і недосконалість податкового законодавства, не порушуючи прямих заборон або зобов'язань, установлених правовими нормами. Важливо також зазначити, що дотримання законності в процесі податкової оптимізації відіграє ключову роль у підтримці довіри між державою та платником податків. Платник податків, який діє відповідно до законодавства, не тільки знижує свої податкові зобов'язання, а й демонструє прихильність принципам правової держави, що в кінцевому підсумку сприяє стабільності та розвитку економіки загалом.

Оптимізація оподаткування є важливим процесом, спрямованим на адаптацію платника податків до особливостей чинної податкової системи для вибору найвигіднішого та найефективнішого режиму оподаткування. Цей процес не обмежується пасивним застосуванням податкових норм, а передбачає активне управління податковими зобов'язаннями в межах законодавчо допустимих прийомів, засобів і методів. Оптимізація оподаткування є не просто інструментом зниження податкового навантаження, а й важливим елементом податкового планування.

Метою оптимізації є вибір таких форм і методів ведення діяльності, які мінімізують податкові зобов'язання, зберігаючи при цьому правомірність дій платника податків у межах чинного законодавства. Найважливішим завданням у процесі оптимізації оподаткування стає ефективне використання податкових пільг, особливостей податкового обліку та можливостей, що надаються законодавством для мінімізації податкових зобов'язань. Процес оптимізації оподаткування можна умовно розділити на кілька складових етапів:

1. Аналіз податкових наслідків цивільно-правового правочину. Етап присвячений здійсненню детального аналізу правових та

економічних наслідків передбачуваного правочину або господарської операції в контексті податкового навантаження. Важливим аспектом тут є прогнозування можливих податкових зобов'язань і вибір найбільш вигідних умов для платника податків.

2. Дослідження законодавства для пошуку альтернативних варіантів здійснення господарської діяльності (вибір іншої форми власності, організаційно-правової форми, застосування спеціальних податкових режимів тощо). Етап також присвячений вивченню можливості застосування інших видів правочинів або операцій, які можуть справити вигідніший вплив на податкові зобов'язання.

3. Аналіз можливих варіантів оптимізації та прогнозування податкових наслідків. Аналізуючи різні схеми та моделі оптимізації, необхідно враховувати не тільки поточний стан податкового законодавства, а й його можливі зміни в подальшому, а також вплив обраних варіантів на загальну фінансово-економічну діяльність суб'єкта господарювання.

4. Оцінка податкових наслідків з точки зору мінімізації ризиків і витрат. Етап присвячений оцінці не тільки зниження податкового навантаження, а й можливих ризиків оскарження податкових рішень з боку податкових органів, а також прогнозуванню потенційних фінансових і юридичних наслідків.

5. Ухвалення рішення та розробка алгоритму дій. Після проведення комплексного аналізу на попередніх етапах обирається оптимізаційна стратегія поведінки суб'єкта господарювання, розробляється чіткий план дій, який містить заходи з реалізації обраної стратегії, контроль за виконанням і дотриманням правових вимог.

6. Застосування оптимізаційної моделі та контроль за її реалізацією. Етап включає безпосереднє впровадження обраної оптимізаційної стратегії та постійний моніторинг результатів для того, щоб вчасно виявити й усунути можливі відхилення від заданих під час аналізу параметрів.

7. Аналіз результатів і підготовка юридичного обґрунтування. Після закінчення реалізації оптимізаційної стратегії проводиться аналіз досягнутих результатів, готуються необхідні юридичні обґрунтування для підтвердження правомірності дій суб'єкта господарювання. Етап також містить збір і систематизацію документації, яка може бути використана в разі перевірок з боку податкових органів.

Отже, процес оптимізації оподаткування являє собою діяльність, що вимагає врахування безлічі факторів і постійного моніторингу змін у податковому законодавстві та правозастосовчій практиці. В основі цього процесу лежить вияв-

лення податкових наслідків реалізації конкретних правочинів і операцій, прогнозування майбутніх податкових зобов'язань і розробка альтернативних варіантів ведення господарської діяльності, що дає змогу мінімізувати податкове навантаження без порушення чинного законодавства.

Відмінною особливістю оптимізації оподаткування порівняно з податковим плануванням є її спрямованість на досягнення короткострокових і середньострокових цілей суб'єкта господарювання шляхом безпосереднього використання можливостей, що надаються податковим законодавством. Податкове планування, зі свого боку, являє собою елемент стратегічного управління, для досягнення довгострокових стратегічних цілей суб'єкта господарювання. Оптимізація оподаткування спрямована на розробку найбільш сприятливої моделі виконання суб'єктом господарювання податкових зобов'язань без зміни економічної суті господарських операцій. Такий підхід дає змогу платнику податків гнучко адаптуватися до змін податкового середовища, зберігаючи стійкість фінансових результатів і знижуючи витрати, пов'язані зі сплатою податків.

Як ми бачимо поняття «оптимізація оподаткування» та «податкове планування» тісно пов'язані та мають схожі цілі, проте вони не є повністю ідентичними. Оптимізація оподаткування може здійснюватися в рамках розробленої та впровадженої платником податків політики податкового планування, яка включає довгострокові стратегії з мінімізації податкових ризиків і підвищення фінансової ефективності. Важливим аспектом, що об'єднує ці два процеси, є єдність підходів і методів, які використовуються для мінімізації податкового навантаження за умови збереження правомірності дій платника податків у межах чинного законодавства. Комплекс методів оптимізації оподаткування великий, до нього включено юридичні та економічні прийоми і засоби:

- розробка облікової політики. Облікова політика визначає правила і процедури ведення бухгалтерського обліку, які можуть істотно вплинути на податкові зобов'язання суб'єкта господарювання. Правильний вибір методів обліку дає змогу оптимізувати оподаткування за рахунок обліку витрат, визнання доходів і застосування податкових пільг;

- вибір і застосування методів амортизації майна. Амортизація – це один з інструментів, який має значний вплив на податкові платежі. Вибір вигіднішого методу амортизації дає змогу суб'єкту господарювання управляти обсягом амортизаційних відрахувань, що, зі свого боку, знижує оподатковувану базу та зменшує податкові зобов'язання;

– формування собівартості. Правильне й обґрунтоване формування собівартості продукції або послуг безпосередньо впливає на розмір податків. Використання гнучких методів розрахунку собівартості може допомогти зменшити податкове навантаження, шляхом включення певних витрат до собівартості продукції;

– використання податкових пільг. Податкові пільги надають законодавчо встановлені можливості для зниження податкових зобов'язань. Суб'єкти господарювання можуть використовувати пільги, пов'язані з інвестиціями, інноваціями або соціально значущими проектами, що дає змогу значно скоротити розмір сплачуваних до бюджету податків;

– врахування податкових наслідків через умови правочинів. Суть цього прийому полягає у включенні до договірних відносин положень, пов'язаних із податковими наслідками, що впливають на оподаткування правочину (вид правочину, розподіл податкових зобов'язань між сторонами, вибір юрисдикції для укладення правочину тощо).

Застосування методів оптимізації оподаткування може мати як індивідуальний, так і комплексний характер залежно від цілей суб'єкта господарювання та особливостей його діяльності. Індивідуальний підхід передбачає застосування окремих методів до конкретних правочинів або операцій, тоді як комплексний підхід включає використання одразу декількох методів для досягнення максимальної ефективності податкової оптимізації. Специфіка методів оптимізації оподаткування часто полягає в нестандартному і творчому застосуванні норм чинного законодавства, що зумовлено змінами в законодавстві, а також наявністю прогалин і невизначеностей, які відкривають можливості для платника податків мінімізувати податкове навантаження. У цьому контексті оптимізацію оподаткування можна розглядати як гнучкий і динамічний процес, що потребує постійного моніторингу змін законодавства та правозастосовчої практики. Необхідно також зазначити, що, незважаючи на легітимність застосовуваних методів, податкові органи можуть піддавати їх перевірці на предмет відповідності законодавству. У цьому разі важливо, щоб оптимізація оподаткування ґрунтувалася на детальному аналізі правових норм та їхньому правильному застосуванні, для того, щоб мінімізувати ризики можливих претензій з боку органів Державної податкової служби України.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що поняття «оптимізація оподаткування» є практичною категорією, яка має безпосереднє юридичне значення. Вона може бути формалізована в нормативно-правових актах, виступати підставою для визнання дій суб'єкта господарю-

вання правомірними у разі їх спрямованості на зниження податкового навантаження. У цьому зв'язку оптимізація оподаткування передбачає використання законодавчо закріплених механізмів та інструментів для зменшення податкових зобов'язань у межах чинного законодавства, без порушення його норм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII. 1728 с.
2. Самусевич Я.В., Височина А.В. Податкове планування та основи податкової оптимізації: навчальний посібник. Суми: Сумський державний університет, 2021. 344 с.
3. Осадча О.О. Податкове планування та податкова оптимізація в системі управління підприємством. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. № 14(42). С. 125–130.
4. Баранов С.О. Ухилення від сплати податків як основний чинник тіньової економіки. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України*, 2015. Вип. 2. С. 65–79.
5. Греца Я.В. Правові аспекти співвідношення понять «податкове планування», «податкова оптимізація» та «мінімізація податків». *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Право*. Ужгород: Говерла, 2012. Вип. 18. С. 158–159.
6. Гринчук Ю.С., Гринчук В.Ю. Податкове планування як складова податкового менеджменту. *Інвестиції: практика та досвід*, 2011. № 22. С. 48–50.
7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.
8. Спрощена система оподаткування чи загальна: яку обрати. URL: <https://legalaid.ua/ua/sproshhena-systema-opodatkovannya-chy-zagalna/> (дата звернення: 06.09.2024).
9. Луговий С. Схеми оптимізації оподаткування та ризики їх застосування. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/206934_skhemi-optimzats-opodatkovannya-ta-riziki-kh-zastosuvannya (дата звернення: 03.09.2024).
10. Боднарчук О.В., Габрелян А.Ю. Розвиток системи страхування банківських вкла-

- дів України. *Економіка. Фінанси. Право*, 2023. № 6. С. 50–55.
11. Колесник М.І., Габрелян А.Ю. Аналіз доходів та витрат домогосподарств України. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*, 2019. № 1(26). С. 59–70.
 12. Горбайчук Л.В., Габрелян А.Ю. Проблемні питання використання коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва. *«Правові системи». Науково-практичний електронний журнал*, 2018. № 1/2. С. 301–312.
 13. Габрелян А.Ю. Особливості функціонування міжнародних стратегічних альянсів в ІТ-сфері. *«Правові системи». Науково-практичний електронний журнал*, 2018. № 1/2. С. 490–498.
 14. Габрелян А.Ю. Переваги та недоліки створення міжнародних стратегічних альянсів. *«Правові системи». Науково-практичний електронний журнал*, 2018. № 3. С. 601–610.